

The sociolinguistic style of cartoons: The case of the TV movie Merry Madagascar

Το κοινωνιογλωσσικό ύφος των κινουμένων σχεδίων: Η περίπτωση της τηλεταινίας Χριστούγεννα α λα Μαδαγασκάρη¹

Katerina Maroniti, Anastasia G. Stamou, Kostas D. Dinas, Eleni Griva

Abstract

Research exploring the interrelation between popular cultural texts and children's out-of-school literacy practices has stressed the central role that such texts play, showing their benefits to learning. Using a multi-level analytical framework ranging from the macro-level of the whole linguistic repertoire of a TV cartoon movie (Merry Madagascar) to the micro-level of selected scenes of the TV movie, the aim of the present study is to examine the role of sociolinguistic style in cartoons, and thus contributing to the limited relevant sociolinguistic research on mass cultural texts for children. The analysis showed that all characters drew upon a variety of stylistic resources, both social and geographical, which were associated with particular language ideologies. Specifically, youth language was linked to the building of characters with humor and who want to have fun. The representation of genderlect (feminine style of talk) was employed for the reproduction of gendered stereotypes. On the other hand, the Northern Greek regional accent was used for the construction of bad characters. In conclusion, the present study suggests that sociolinguistic style in cartoons constitutes a powerful tool for teaching children the linguistic prejudice and social discriminations targeted to social groups speaking "deviant" language varieties.

Key words: linguistic stereotypes, youth language, Northern Greek regional accent, feminine style of talk, cartoons, repertoire analysis, character analysis, scene analysis

DOI: 10.6007/MAJESS/v1-i2/455

URL: <http://dx.doi.org/10.6007/MAJESS/v1-i2/455>

1. Εισαγωγή

Η μαζική κουλτούρα μέχρι πρόσφατα δεν αποτελούσε αντικείμενο κοινωνιογλωσσολογικής μελέτης, καθώς θεωρούνταν ότι αποτελούσε μη «αυθεντικά» δείγματα γλωσσικής χρήσης σε σύγκριση με τις καθημερινές συνομιλίες (Coupland, 2007· Στάμου, 2012). Ωστόσο, την τελευταία δεκαετία αυξήθηκαν οι μελέτες σε κείμενα που προέρχονταν από κείμενα μαζικής κουλτούρας, όπως οι διαφημίσεις (π.χ. Piller, 2001), οι τηλεοπτικές σειρές (π.χ. Planchenault, 2008) και ο κινηματογράφος (π.χ. Bleichenbacher, 2008), καθώς αναγνωρίστηκε ο κεντρικός ρόλος που διαδραματίζουν τα κείμενα αυτά στη διαμόρφωση της μετανεωτερικής κοινωνικής πραγματικότητας. Επιπλέον, οι σύγχρονες προσεγγίσεις της κονστρουξιονιστικής κοινωνιογλωσσολογίας αναγνώρισαν πως τα κείμενα αυτά αναπαριστούν τη γλωσσική ποικιλότητα μέσα από συγκεκριμένη οπτική γωνία, απηχώντας συγκεκριμένες (γλωσσικές) ιδεολογίες (Στάμου, 2012).

Επιπροσθέτως, έρευνες που εστίασαν στη σχέση της μαζικής κουλτούρας με τις εξωσχολικές πρακτικές γραμματισμού των παιδιών τόνισαν τον κεντρικό ρόλο που παίζουν τέτοιου είδους κείμενα, αναδεικνύοντας οφέλη στη μάθηση, όπως είναι η αναγνώριση γραμμάτων (Ball & Bogatz, 1970), η γραμματική (Rice κ.ά., 1990), οι δεξιότητες αφηγήσεις (Linebarger & Piotrowski, 2009· Uchikoshi, 2005) κ.λπ.

Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σε έρευνές τους, οι Maroniti κ.ά. (υπό δημοσίευση· υπό προετοιμασία) διαπίστωσαν ότι τα κινούμενα σχέδια και τα σήριαλ φαίνεται ότι αποτελούν αναπόσπαστο μέρος των εξωσχολικών πρακτικών γραμματισμού των παιδιών προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας. Ωστόσο, οι κοινωνιογλωσσολογικές έρευνες που εστιάζουν σε κείμενα μαζικής κουλτούρας για παιδιά είναι αρκετά περιορισμένες. Η πλειοψηφία των ερευνών για τα κινούμενα σχέδια (π.χ. Harvey κ.ά., 2007· Lippi-Green, 1997· Sønnesyn, 2011) εστίασαν στον ιδεολογικό ρόλο που παίζει η προφορά (accent) των χαρακτήρων, καθώς ανέδειξαν συστηματικές συσχετίσεις μεταξύ συγκεκριμένων τύπων χαρακτήρων και επιλογής γλωσσικών κωδίκων (π.χ. χαρακτήρες χαμηλού κοινωνικού κύρους ή που υποδύονταν ζώα χρησιμοποιούσαν την αφροαμερικανική προφορά), οδηγώντας στον στιγματισμό συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων. Επιπλέον, η εργασία της Stamou (2012) για τα παιδικά βιβλία διαπίστωσε ότι τα παιδιά εκτίθενται σε ένα μωσαϊκό διαφόρων υφολογικών πόρων, ενώ, μέσω του υφολογικού χιούμορ, υποβόσκουν συγκεκριμένες ιδεολογίες για τις ετερογλωσσικές δυνάμεις μιας κοινωνίας. Για αυτόν τον λόγο, είναι απαραίτητη η καλλιέργεια της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης των παιδιών.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, χρησιμοποιώντας ένα πολύ-επίπεδο πλαίσιο ανάλυσης, που εκτείνεται από το μακρο-επίπεδο του συνολικού γλωσσικού ρεπερτορίου μιας τηλεταινίας κινουμένων

¹ Η παρούσα έρευνα υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού

σχεδίων στο μικρο-επίπεδο επιλεγμένων σκηνών από την τηλεταινία, σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να εξετάσει τον ρόλο του κοινωνιογλωσσολογικού ύφους στα κινούμενα σχέδια, συμβάλλοντας στην πολύ περιορισμένη σχετική κοινωνιογλωσσολογική έρευνα που αφορά κείμενα μαζικής κουλτούρας που απευθύνονται σε παιδιά.

2. Μεθοδολογία

2.1 Πλαίσιο ανάλυσης

Προκειμένου να εξεταστεί η γλωσσική ποικιλότητα σε ένα κείμενο μαζικής κουλτούρας, η έρευνα στηρίχτηκε στο θεωρητικό πλαίσιο που προτείνεται από τον Coupland (2007) για τα «ομιλιακά ύφη» (speech styles). Ειδικότερα, ο Coupland αποκαλεί «ομιλιακά ύφη» τις διάφορες γλωσσικές ποικιλίες, όρος που μας βοηθά να εξετάσουμε τη γλωσσική χρήση ως μια ενεργητική δυνατότητα για τη συγκρότηση της κοινωνικής ταυτότητας παρά ως έναν αντικατοπτρισμό προδιαγεγραμμένων και προκαθορισμένων κοινωνικών κατηγοριών. Κατά τον Coupland, το ύφος είναι μια συνεχώς επανασχεδιαζόμενη και όχι μια στατική διαδικασία, δηλαδή οι ομιλητές παίρνουν την πρωτοβουλία προκειμένου να σχηματίσουν τις ταυτότητές τους σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο.

Επιπροσθέτως, χρησιμοποιήθηκε το μοντέλο του Androutsopoulos (2012) για την ανάλυση της κοινωνιογλωσσολογικής πραγματικότητας σε μυθοπλαστικά κείμενα. Το μοντέλο διακρίνεται σε τρία επίπεδα: το μακρο-επίπεδο αφορά την «ανάλυση ρεπερτορίου» (repertoire analysis), το οποίο αναφέρεται στην εξέταση του συνόλου των γλωσσικών κωδίκων που αναπαρίστανται στο μυθοπλαστικό κείμενο και της κατανομής τους στους μυθοπλαστικούς χαρακτήρες. Το μεσο-επίπεδο αφορά την «ανάλυση χαρακτήρων» (character analysis), όπου διερευνάται η λειτουργία των κωδίκων, πώς δηλαδή οι χαρακτήρες αξιοποιούν τους διάφορους κώδικες και πώς οι κώδικες συμβάλλουν στη δόμηση «καλών» ή «κακών» χαρακτήρων, τι κινητοποιεί τους χαρακτήρες στην επιλογή ενός συγκεκριμένου κώδικα, και γενικότερα πώς γίνονται οι υφολογικές τους επιλογές, σε ποια συμφραζόμενα λαμβάνουν χώρα αυτές οι επιλογές κ.λπ. Το μικρο-επίπεδο αφορά την «ανάλυση σκηνών» (scene analysis), και πρόκειται για μια ποιοτική ανάλυση, εστιάζοντας στην ανάλυση συγκεκριμένων αλληλεπιδράσεων ειδικού κοινωνιογλωσσικού (π.χ. στιγμές ασυνεννοησίας μεταξύ χαρακτήρων) ή αφηγηματικού ενδιαφέροντος (π.χ. συγκρούσεις).

Επιπλέον θα αξιοποιηθούν συνδυαστικά και οι τέσσερις άξονες ανάλυσης (γλωσσολογικός, κοινωνιογλωσσολογικός, σημειωτικός, ιδεολογικός) που έχουν προταθεί από τη Stamou (2011) για τη μυθοπλαστική αναπαράσταση του κοινωνιογλωσσολογικού ύφους σε τηλεοπτικές σειρές. Έτσι, το αναλυτικό μοντέλο με βάση όλα τα παραπάνω διαμορφώνεται ως εξής:

- Ανάλυση ρεπερτορίου / γλωσσολογικός άξονας
- Ανάλυση χαρακτήρων / κοινωνιογλωσσολογικός

άξονας

- Ανάλυση χαρακτήρων / σημειωτικός άξονας
- Ανάλυση σκηνών
- Ιδεολογικός άξονας

Στην ανάλυση ρεπερτορίου/γλωσσολογικό άξονα, θα αναλυθούν όλες οι γλωσσικές ποικιλίες που χρησιμοποιούνται από τους χαρακτήρες της τηλεταινίας. Στην ανάλυση χαρακτήρων/κοινωνιογλωσσολογικό άξονα, θα εξεταστεί ατομικά ο κάθε χαρακτήρας σε σχέση με τη γλωσσική ποικιλία που χρησιμοποιεί, δηλαδή κατά πόσο η χρήση της συγκεκριμένης γλωσσικής ποικιλίας γίνεται σε κατάλληλη επικοινωνιακή περίσταση, καθώς και αν παρουσιάζεται ως πάγιο ή δυναμικό χαρακτηριστικό των χαρακτήρων. Στην ανάλυση χαρακτήρων/σημειωτικό άξονα, θα εξεταστούν οι σημειωτικοί κώδικες (π.χ. επιλογή ζώου, μορφή σκίτσου κ.τ.λ.) που συγκροτούν την εικόνα των χαρακτήρων, καθώς πρόκειται για πολυτροπικά κείμενα.

Στην ανάλυση σκηνών, θα προβούμε σε μία κατά λέξη καταγραφή των διαλόγων από χαρακτηριστικές σκηνές από άποψη ύφους, για την ανάλυση των οποίων χρησιμοποιήθηκε το μοντέλο «της κατασκευής ταυτοτήτων κατά την αλληλεπίδραση» των Bucholtz & Hall (2005), το οποίο εξετάζει την ταυτότητα από μια επιτελεστική προοπτική και επιτρέπει την ανάλυση του τρόπου με τον οποίο η ταυτότητα κατασκευάζεται μέσω του λόγου. Ειδικότερα, οι Bucholtz & Hall υιοθετούν μια κοινωνικοπολιτισμική γλωσσολογική προοπτική που στηρίζεται σε πέντε αρχές. Στην ανάλυσή μας θα αξιοποιηθούν η αρχή της «ανάδυσης» (emergence), της «δεικτικότητας» (indexicality) και της «σχεσιακότητας» (relationality). Σύμφωνα με την αρχή της ανάδυσης, απορρίπτεται η στατική οπτική της ταυτότητας ως εσωτερικού ψυχολογικού μηχανισμού και εξετάζεται η ρευστότητα της ταυτότητας ως απόρροιας της κοινωνικής διεπίδρασης που συντελείται μέσω της γλώσσας. Σύμφωνα με την αρχή της δεικτικότητας, επικεντρωνόμαστε στον μηχανισμό μέσω του οποίου κατασκευάζεται η ταυτότητα, δίνοντας έμφαση στους υφολογικούς πόρους που την κατασκευάζουν. Για να εξετάσουμε τον τρόπο με τον οποίο «δεικνύεται» (indexed) η ταυτότητα στο επίπεδο των σκηνών, χρησιμοποιείται το εθνομεθοδολογικό εργαλείο της «Ανάλυσης Κατηγοριοποίησης Μελών» (Membership Categorization Analysis, βλ. Sacks, 1992), το οποίο αποκαλύπτει τις κατηγοριοποιήσεις στις οποίες προβαίνουν οι ομιλητές ο ένας για τον άλλον στο πλαίσιο μιας διεπίδρασης. Οι διάφορες κατηγορίες στις οποίες εντάσσονται τα μέλη περιλαμβάνουν ένα σύνολο από τυπικές δραστηριότητες γνωστές ως «κατηγορήματα βάσει κατηγορίας» (category-bound predicates), που αποτελούν τις συμβατικές προσδοκίες σχετικά με το ποια είναι η «φυσιολογική» συμπεριφορά π.χ. της «μητέρας» ή της «κόρης». Έτσι, τα «κατηγορήματα βάσει κατηγορίας» βοηθούν τα μέλη μιας κοινότητας να συμπεράνουν την κατηγορία στην οποία ανήκουν οι συνομιλητές τους μέσα από τις απλές αναφορές στις αναμενόμενες πράξεις και συμπεριφορές τους. Τέλος, η αρχή της σχεσιακότητας δίνει έμφαση στο γεγονός ότι η κατασκευή ταυτότητας

γίνεται πάντα μέσα από τη διασύνδεση με τις ταυτότητες των άλλων ατόμων. Σύμφωνα με τις Bucholtz & Hall, υπάρχουν τρία ζεύγη συμπληρωματικών σχέσεων ταυτότητας. Το ζευγάρι «επάρκεια»-«διάκριση» (adequation-distinction) αφορά τη σχέση της ομοιότητας και της διαφοράς με την οποία τα άτομα κατασκευάζονται ως όμοια και διαφορετικά από τους άλλους. Το ζευγάρι των σχέσεων «αυθεντικοποίηση»-«αποφυσικοποίηση» (authentication-denaturalization) σχετίζεται με την ορθή και την εσφαλμένη αντίληψη για την ταυτότητα ενός ατόμου. Το ζευγάρι «νομιμοποίηση»-«απονομιμοποίηση» (authorization-illegitimation) επικεντρώνεται στον ρόλο των δομών της θεσμοποιημένης εξουσίας για την εγκυρότητα των ταυτοτήτων.

Τέλος, στον ιδεολογικό άξονα, που αποτελεί μια σύνθεση όλων των προηγούμενων επιπέδων ανάλυσης, θα διερευνήσουμε την ιδεολογική συσχέτιση που αναδύεται ανάμεσα στην απεικόνιση του εκάστοτε ομιλιακού ύφους και των χαρακτήρων της ταινίας.

2.2 Το κείμενο: Χριστούγεννα α λα Μαδαγασκάρη

Η επιλογή του συγκεκριμένου κειμένου έγινε με βάση την υψηλή δήλωση προτίμησης των παιδιών προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας για τη συγκεκριμένη ταινία ως βασικού κορμού των εξωσχολικών πρακτικών γραμματισμού τους (Maroniti κ.ά., υπό προετοιμασία). Επίσης, αποτελεί ένα κείμενο που απευθύνεται και στα δύο φύλα, χωρίς να είναι ξεκάθαρα «αγορίστικο» ή «κοριτσίστικο». Αναλύθηκε η μεταγλωττισμένη εκδοχή της τηλεταινίας στα ελληνικά. Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, από τους οκτώ συνολικά χαρακτήρες, θα παρουσιαστούν οι τέσσερις πρωταγωνιστές και δύο περιφερειακοί χαρακτήρες.

Η τηλεταινία *Χριστούγεννα α λα Μαδαγασκάρη* αποτελεί ειδική έκδοση για την τηλεόραση της σειράς κινηματογραφικών ταινιών κινουμένων σχεδίων *Μαδαγασκάρη*, η οποία προβλήθηκε το 2009, και είναι παραγωγή της εταιρίας Dreamworks (<http://www.youtube.com/watch?v=HidMcUZBuGU>). Όσον αφορά την υπόθεση, πρόκειται για μια τετραμελή παρέα ζώων, τον Άλεξ (λιοντάρι), τον Μάρτιν (ζέβρα), τον Μέλμαν (καμηλοπάρδαλη), και τη Γκλόρια (ιπποπόταμος), οι οποίοι είναι εγκλωβισμένοι στη Μαδαγασκάρη και καλούνται να μοιράσουν τα δώρα των Χριστουγέννων, ύστερα από ένα ατύχημα του Άγιου Βασίλη που του προκάλεσε απώλεια μνήμης και αλλοπρόσαλλη συμπεριφορά.

3. Αποτελέσματα

3.1 Ανάλυση ρεπερτορίου

Σε γλωσσολογικό επίπεδο, οι περισσότεροι χαρακτήρες υιοθέτησαν διάφορους γλωσσικούς κώδικες που ανήκαν στην πρότυπη ποικιλία αλλά και σε μη πρότυπα γλωσσικά ύφη. Συγκεκριμένα εμφανίστηκαν κοινωνιόλεκτοι όπως η γλώσσα των νέων, η γλώσσα της πιάτσας, το θηλυκό γλωσσικό ύφος, αλλά και ειδικά λεξιλόγια όπως η στρατιωτική ορολογία. Επίσης, καταγράφηκε η χρήση γεωγραφικής ποικιλίας, και

συγκεκριμένα το φαινόμενο του βόρειου φωνηεντισμού.

Αναλυτικότερα, όσον αφορά τη γλώσσα των νέων (βλ. Ανδρουτσόπουλος, 1997· Androutsopoulos, 2005), εντοπίστηκαν χαρακτηριστικά της νεανικής επικοινωνίας, όπως προσφωνήσεις («ρε μεγάλε»), εκφράσεις συμφωνίας («μέσα!») και επιδοκίμασας («φοβερό!»). Επιπλέον, παρατηρήθηκε υπερλεξικοποίηση συγκεκριμένων παραγωγικών σημασιολογικών πεδίων, όπως είναι οι κοινωνικές κατηγορίες (π.χ. «ο μεγάλος»), οι ψυχολογικές καταστάσεις (π.χ. «φρικάρουμε»), οι βιωματικές και κοινωνικές εμπειρίες (π.χ. «δεν τον πιάνω, δεν είναι του στυλ του»), οι επιτατικές εκφράσεις (π.χ. «τα καρακατάφερα») και οι αξιολογικές εκφράσεις (π.χ. «α ρε πρώτο πράγμα»). Επίσης, συχνή ήταν η χρήση της γλώσσας της πιάτσας στον λόγο των χαρακτήρων (π.χ. «μπούκαρε», «νταραβερίζεσαι»).

Ακόμη, εντοπίστηκε ο θηλυκός τρόπος ομιλίας (βλ. Malz & Borcker, 1982· Tannen, 1990), και συγκεκριμένα η χρήση συγκεκριμένων επικοινωνιακών στρατηγικών που στερεοτυπικά συνδέονται με τις γυναίκες όπως είναι η έκφραση διστακτικότητας («αχ τι θα κάνουμε τώρα;») και η δήλωση θαυμασμού του ομιλητή με τη χρήση χαϊδευτικών και τη προσθήκη επιτατικών που δίνουν μόνιμη έμφαση στο λόγο (π.χ. «είναι τόσο αξιολάτρευτα», «για ε:μάς και για μέ:να»). Επιπλέον, αισθητή ήταν η εμφάνιση ειδικού λεξιλογίου και ειδικότερα της στρατιωτικής ορολογίας (π.χ. «αναφορά προόδου», «κατέρριψε»).

Ακόμη, παρατηρήθηκε και χρήση γεωγραφικής ποικιλίας. Εντοπίστηκαν φωνολογικά στοιχεία των βόρειων διαλέκτων και συγκεκριμένα το φαινόμενο του βόρειου φωνηεντισμού. Καταγράφηκαν δύο βασικά φωνηεντικά φαινόμενα, όπως είναι η στένωση των άτονων [e] και [o] σε [i] και [u] αντίστοιχα: π.χ. «ξαναβρισκόμαστι» (ξαναβρισκόμαστε), «ζουή» (ζωή), «ως ιδώ» (ως εδώ), «δεν πετάνι» (δεν πετάνε). Επίσης, εντοπίστηκε αποβολή των άτονων [i]: «α παλ τα ίδια» (α πάλι τα ίδια). Ωστόσο, στα δεδομένα μας παρατηρήθηκε ασυνέπεια στην αναπαράσταση του βόρειου φωνηεντισμού, καθώς η στένωση του [o] σε [u] παρατηρήθηκε και σε τονισμένα [o] (π.χ. «βούλτα» αντί για «βόλτα»). Ακόμη, πρέπει να επισημανθεί ότι ο μοναδικός γλωσσικός δείκτης για την αναπαράσταση της γεωγραφικής ποικιλότητας ήταν φωνολογικός, σε αντίθεση με άλλα μυθοπλαστικά κείμενα από την ελληνική μαζική κουλτούρα όπου αντλούνται γλωσσικά στοιχεία κυρίως από το λεξιλογικό επίπεδο (Στάμου & Ντίνας, 2012). Τέλος, αξιοπρόσεκτη ήταν η υιοθέτηση γλωσσικών δανείων από την αγγλική γλώσσα (π.χ. 'hello', 'check', 'stop') και η δημιουργία νεολογισμών (π.χ. Τζουλιανουάρια < Τζούλιαν + Ιανουάριος, ριχτήρια<ρίχνω<ρίπτω). Στον Πίνακα 1 παρουσιάζεται συνοπτικά η κατανομή των γλωσσικών κωδίκων σε συνάρτηση με το φύλο, το είδος ζώου που απεικονίζεται, καθώς και την αφηγηματική σημαντικότητα και αξιολόγηση του εκάστοτε υπό μελέτη χαρακτήρα.

Πίνακας 1. Το γλωσσικό ρεπερτόριο ανά χαρακτήρα

Χαρακτήρας	Φύλο	Ζώο	Αφηγηματική σημαντικότητα	Αφηγηματική αξιολόγηση	Γλωσσικοί κώδικες
Άλεξ	αρσενικό	λιοντάρι	πρωταγωνιστής	καλός, σοβαρός	καθομιλουμένη, γλώσσα των νέων, γλώσσα της πιάτσας, στρατιωτική ορολογία, μαρκαρισμένη πρότυπη, αγγλικά
Μάρτιν	αρσενικό	ζέβρα	πρωταγωνιστής	καλός, αστείος	γλώσσα των νέων, γλώσσα της πιάτσας, αγγλικά, στρατιωτική ορολογία
Μέλμαν	αρσενικό	καμηλοπάρδαλη	πρωταγωνιστής	καλός, σοβαρός	καθομιλουμένη, γλώσσα των νέων, αγγλικά, ιατρική ορολογία
Γκλόρια	θηλυκό	ιπποπόταμος	πρωταγωνίστρια	καλή, αστεία και σοβαρή	θηλυκός τρόπος ομιλίας, γλώσσα νέων, αγγλικά,
Σκίπερ	αρσενικό	πιγκουίνος	περιφερειακός	μεικτός χαρακτήρας, σοβαρός	γλώσσα της πιάτσας, στρατιωτική ορολογία, αγγλικά, καθομιλουμένη
Ελάφι-Βοηθός Άγιου Βασίλη	αρσενικό	ελάφι	περιφερειακός	κακός, σοβαρός	γεωγραφική ποικιλία (βόρειος φωνηεντισμός)

3.2 Ανάλυση χαρακτήρων

Ο Άλεξ παρατηρήθηκε ότι χρησιμοποιεί απλό και καθημερινό λεξιλόγιο στις περισσότερες περιστάσεις επικοινωνίας, αλλά και μερικούς μαρκαρισμένους γλωσσικούς τύπους που ανήκουν στην πρότυπη ποικιλία (π.χ. «τελώνιο», «πλησιέστερο»). Η χρήση της καθομιλουμένης συνδέθηκε με οικείες και ανεπίσημες περιστάσεις επικοινωνίας, δηλαδή χρησιμοποιήθηκε σε κατάλληλα καταστασιακά περιβάλλοντα. Επίσης, παρατηρήθηκε το φαινόμενο της «υφοποίησης» (stylization: Coupland, 2001), και συγκεκριμένα έγινε μίμηση της γλώσσας της πιάτσας (π.χ. «ε μην τρελαθούμε τώρα», «μπα μπα ξερενόσαστε από κάπου;») με ειρωνική διάθεση απέναντι στους συνομιλητές. Η επιλογή του χαρακτήρα να χρησιμοποιεί στις κατάλληλες περιστάσεις ανάλογους γλωσσικούς κώδικες δεν είναι τυχαία. Η προσαρμογή του Άλεξ σε διάφορες περιστάσεις επικοινωνίας συνεπάγεται και τη γλωσσική του προσαρμογή σε αυτές. Για παράδειγμα, όταν καλείται να σώσει το νησί από την επίθεση του τελώνιου, χρησιμοποιεί λέξεις που παραπέμπουν στη στρατιωτική ορολογία ή όταν βγάζει λόγο στην αποχαιρετιστήρια γιορτή πάλι χρησιμοποιεί τύπους της πρότυπης ποικιλίας που παραπέμπουν σε μια επίσημη περίσταση. Συμπεραίνουμε ότι η ικανότητα του να προσαρμόζεται λεκτικά και ψυχολογικά ανάλογα με τις απαιτήσεις της εκάστοτε περίστασης συνδέεται με τη σκιαγράφηση του χαρακτήρα του. Η επιλογή του Άλεξ ως λιονταριού συμβολίζει τη γενναιότητα, την οξύτητα και τη

δυνατότητα να λαμβάνει αποφάσεις τις κατάλληλες στιγμές. Είναι ο βασιλιάς όλων των ζώων, ο αρχηγός της παρέας, και όλοι βασίζονται σε αυτόν στις στιγμές που κορυφώνεται η ένταση, αφού φαίνεται να έχει τη σοβαρότητα που απαιτείται. Με αυτό τον τρόπο, δικαιολογούνται και οι γλωσσικές του επιλογές, αφού αποδεικνύεται ότι είναι ο μοναδικός χαρακτήρας που μπορεί να προσαρμοστεί λεκτικά σε κάποιες επικοινωνιακές περιστάσεις κρίσιμες για την εξέλιξη του δράματος. Όλες οι επιλογές του συγκεκριμένου χαρακτήρα δείχνουν έναν ήρωα που γίνεται οικείος, συμπαθής και αγαπητός στο κοινό.

Ο Μάρτιν παρατηρήθηκε ότι χρησιμοποιεί μη πρότυπες ποικιλίες, όπως είναι η γλώσσα των νέων και η γλώσσα της πιάτσας. Εμφανίστηκε περιορισμένη χρήση και της στρατιωτικής ορολογίας. Όλες οι κοινωνιόλεκτοι συνδέθηκαν με οικείες και ανεπίσημες περιστάσεις επικοινωνίας. Αυτή η εκτενής χρήση μη πρότυπων ποικιλιών προσδίδουν στον Μάρτιν συγκεκριμένα υφολογικά χαρακτηριστικά. Σύμφωνα με τις δηλώσεις του ίδιου του χαρακτήρα, παρουσιάζεται ως μια ζέβρα που της αρέσουν τα πάρτι και η καλοπέραση, φροντίζει να αντιμετωπίζει τις δύσκολες καταστάσεις με χιούμορ και να μην πιέζεται ιδιαίτερα από τα προβλήματα της ζωής. Η χρήση αυτών των ποικιλιών δίνουν μια εύθυμη, ανατρεπτική διάθεση μέσα στην πλοκή της ταινίας, και με αυτό τον τρόπο προκαλείται χιούμορ στους θεατές. Επίσης, η επιλογή της ζέβρας με τις παιχνιδιάρικες ασπρόμαυρες ρίγες ενισχύουν τον χαρακτήρα του Μάρτιν ως «χαβαλετζή» και «ψυχής της παρέας».

Ο Μέλμαν παρατηρήθηκε ότι περιορίζεται σε ένα απλό, καθημερινό λεξιλόγιο και εκφράσεις από την καθομιλουμένη, που συνδέθηκαν με οικείες, ανεπίσημες περιστάσεις επικοινωνίας. Σχεδόν σε όλη την ταινία καταγράφηκε ως μονολιθικός ομιλητής, χωρίς καμία αλλαγή στο ύφος του. Μοναδική εξαίρεση αποτελεί η περίπτωση όπου καταγράφηκε περίπτωση υφοποίησης της γλώσσας των νέων. Συγκεκριμένα, η υφοποίηση έγινε με ειρωνική διάθεση προς τον συνομιλητή και με στόχο την παραγωγή γέλιου (-Μάρτιν: «ας μην φρικάρουμε!» - Μέλμαν: «Τώρα μπορούμε να φρικάρουμε;»). Τέλος, καταγράψαμε ότι ο ήρωας αυτός κάνει συχνή αναφορά σε όρους από το πεδίο της ιατρικής (π.χ. «χειροπράκτης», «συσκευή μασάζ»), δίνοντας την εικόνα ενός χαρακτήρα φιλάσθενου και εμμονικού με τις αρρώστιες και τα μικρόβια. Ο Μέλμαν παρουσιάζεται γενικά ως χαμηλών τόνων χαρακτήρας που μπλέκει σε περιπέτειες εξαιτίας των φίλων του.

Όσον αφορά τη Γκλόρια, παρατηρήθηκε ότι ο λόγος της κινείται ανάμεσα στο θηλυκό γλωσσικό ύφος αλλά και σε μη πρότυπες ποικιλίες, όπως τη γλώσσα των νέων, που είναι συνδεδεμένες στερεοτυπικά στη μαζική κουλτούρα κυρίως με άνδρες ομιλητές (Stamou κ.ά., 2012), δηλαδή ο τρόπος ομιλίας της εναλλάσσεται ανάμεσα σε έναν «θηλυκό» και σε έναν «αρσενικό» τρόπο ομιλίας. Η υιοθέτηση των αντίστοιχων τρόπων ομιλίας γίνεται με στρατηγικό τρόπο, ανάλογα με τον σκοπό της περίστασης. Όταν αναλαμβάνει δύσκολες καταστάσεις, υιοθετεί τον «αρσενικό» τρόπο ομιλίας, χτίζοντας το προφίλ μιας αποφασιστικής, δυνατής και ανεξάρτητης γυναίκας. Από

την άλλη πλευρά, όταν θέλει να προωθήσει μια κατάσταση είτε προς δικό της όφελος είτε προς όφελος της παρέας της υιοθετεί έναν έμμεσο παρακλητικό τρόπο ομιλίας που αντιστοιχεί σε ένα πιο «θηλυκό» ύφος. Το χτίσιμο του αρσενικού τρόπου ομιλίας γίνεται με την υιοθέτηση μη πρότυπων ποικιλιών όπως η γλώσσα των νέων (π.χ. «μεγάλε»). Από την άλλη πλευρά, η χρήση του παρακλητικού τρόπου σε συνδυασμό με την επιμήκυνση των επιτατικών (τό:σο), τα επιφωνήματα (ο: ο) και τα επίθετα (αξιολά:τρευτα), με τα οποία δηλώνεται η στήριξη της προς τους συνομιλητές, παραπέμπουν στον θηλυκό τρόπο ομιλίας. Με άλλα λόγια, η ηρωίδα φαίνεται ότι κινείται ανάμεσα σε δύο έμφυλες ταυτότητες στρατηγικά, ανάλογα με την επικοινωνιακή περίσταση και τους σκοπούς που πρέπει να εξυπηρετηθούν. Το «γλωσσικό πέρασμα» (crossing: Rampton, 1995) σε πιο αρσενικό γλωσσικό ύφος παρατηρούμε ότι σηματοδοτείται και από τον διαφορετικό χρωματισμό στη φωνή της ηρωίδας, καθώς όταν π.χ. θέλει να ειρωνευτεί, κάνει πιο μπάσα τη φωνή της, δίνοντας ένα πιο αρρενωπό ύφος στην ομιλία της, ενώ όταν π.χ. αντικρίζει τα ελάφια του Άγιου Βασίλη ενθουσιάζεται και δίνει έναν πολύ έντονα θηλυκό τόνο στη φωνή της. Σημειωτικά, παρατηρούμε ότι το δίπολο αρσενική-θηλυκή ταυτότητα ενισχύεται από την εικόνα της Γκλόριας, καθώς το σκίτσο της και η επιλογή του ζώου που ενσαρκώνει (ιπποπόταμος) δεν παραπέμπει σε μια θηλυκή εικόνα του εαυτού της. Με εξαίρεση τα μάτια και τις βλεφαρίδες της, οι οποίες είναι κατεξοχήν θηλυκές, η υπόλοιπη εικόνα παραπέμπει σε μια πιο αρσενική εκδοχή της ηρωίδας.

Ο Σκίπερ, παρότι περιφερειακός χαρακτήρας, δίνει το δικό του γλωσσικό στίγμα, αφού χρησιμοποιεί κυρίως στοιχεία από τη γλώσσα της πιάτσας και τη στρατιωτική ορολογία. Την τελευταία τη χρησιμοποιεί σε παραγγέλματα που δίνει στους στρατιώτες του-πιγκουίνους. Η εικόνα του αυστηρού στρατιωτικού ενισχύεται από τις χειρονομίες του, όπου πολλές φορές μοιάζει σαν να κάνει κάποιο στρατιωτικό χαιρετισμό, αλλά και από τον γενικότερο τρόπο ομιλίας του, όπου αρκετές φορές το ύφος του είναι σοβαρό, και οι λέξεις είναι σύντομες και κοφτές παραπέμποντας σε στρατιωτικά παραγγέλματα. Μέσα από την επιλογή του συγκεκριμένου ύφους, στόχος είναι η παραγωγή γέλιου, αφού έρχεται σε πλήρη αντίθεση με την εικόνα που θα περίμενε να δει ο θεατής (δηλ. έναν απλό πιγκουίνο και όχι έναν πιγκουίνο-στρατιωτικό).

Στον χαρακτήρα του ελαφιού-βοηθού Άγιου Βασίλη καταγράφηκε γεωγραφική ποικιλία, και συγκεκριμένα ο βόρειος φωνηεντισμός. Η χρήση ενός γεωγραφικού ιδιώματος ή μιας ιδιαίτερης προφοράς συνήθως αποδίδεται σε χαρακτήρες που παρουσιάζονται ως οι «κακοί» του σεναρίου (βλ. Lippi-Green, 1997: Sønnensyn, 2011). Τα βόρεια ιδιώματα στην ελληνική μαζική κουλτούρα ειδικότερα είναι κοινωνικά στιγματισμένα, καθώς συνδέονται με λαϊκότητα και επαρχιωτισμό (Κουρδής, 2003). Η γεωγραφική ποικιλία στη συγκεκριμένη περίπτωση φέρει αρνητική συνδήλωση αφού τη χρησιμοποιεί ένας χαρακτήρας όχι και τόσο συμπαθής στο κοινό.

3.3 Ανάλυση σκηνών

(1) Σκηνή 1^η, 00:00-1:06

Άλεξ (Αλ), Μέλιαν (Με), Μάρτιν (Μα), Γκλόρια (Γκ). Μορτ (Μο)

((Ο Άλεξ βγάζει αποχαιρετιστήριο λόγο στο δείπνο που οργάνωσε για τους κατοίκους της Μαδαγασκάρης))

1 Αλ: Τούτη η στιγμή του χωρισμού έχει μια γλύκα τό:ση, έχουν περάσει μόνο

2 τριακόσιες έξι μέρες από τότε που μας ξερίζωσαν από τον αγαπημένο μας

3 ζωολογικό και μας πέταξαν εδώ στην αγροτική Μαδαγασκάρη. Μα τώρα που

4 φεύγουμε το να σας βλέπουμε εδώ μας υπενθυμίζει πόσους πολλούς φίλους

5 κάναμε= ((ετοιμάζει την κούπα για πρόποση))

6 Μο: =γιού:χου ήταν ο καλύτερος λόγος που έχω ((πέφτει κάτω ημι-λιπόθυμος))

7 Μα: ο: ο ο μικρός δεν το αντέχει το θαλασσινό νερό

8 Γκ: α: α τουλάχιστον αυτός εμφανίστηκε=

9 Μα: = δεν τον πιάνω (.) δεν είναι του στυλ του Τζούλιαν να χάνει πάρτυ=

10 Με: = ίσως σε μερικούς, το να πουν αντίο πέφτει βαρύ, ((η Γκλόρια τον χαϊδεύει 11 συμπονετικά))

12 Αλ: καλά. Στείλ' του κάρτα γιατί ο άνεμος ήρθε στην ώρα του. Ετοιμαστείτε!

13 Μα: την προσοχή σας παρακαλώ, το μπαλόνι θα πλεύσει για Νέα Υό:ρκη

14 Γκ: ο:ο πά:με σπίτι για Χριστού:γεννα

15 Αλ: αμμόσακοι;

16 Γκ: τσεκ.

17 Αλ: σκοινιά;

18 Με: τσεκ

19 Αλ: σνακ;

20 Μα: τσεκ

21 Γκ: γιού:χου τα καταφέ:ραμε

22 Μα: να πετάξει κανά ξόρκι και να πάει στη Νέα Υό:ρκη ((γέλια από όλους))

23 Μα: μελωμένες δίπλες από το Σίλβιας! Αυτό θέλω για τα Χριστού:γεννα

24 Γκ: ανυπομονώ: να γυρίσω στην πισίνα μου και στη γλυκιά μυρωδιά της

25 χλωρίνης

26 Με: κι εγώ ανυπομονώ να δω τον γιατρό Μανίς (.) τον καλύτερο χειροπράκτη του 27 κόσμου

28 Αλ: εγώ: θέλω μόνο να δω το χιόνι να πέφτει στην όμορφη πόλη μου. Νέα

29 Υόρκη, σου ερχόμαστε!

Στη συγκεκριμένη σκηνή (βλ. 1) παρατηρούμε τον Άλεξ να κατασκευάζει την κατηγορία του ηγέτη, καθώς αναλαμβάνει να προσφωνήσει τον αποχαιρετιστήριο λόγο

στο δείπνο που ετοίμασαν προς τιμή των κατοίκων της Μαδαγασκάρης με ένα πολύ προσεγμένο λεξιλόγιο, παραπέμποντας σε ένα λόγο, ποιητικό ύφος (σειρές 1-5). Πρέπει να επισημανθεί ότι αυτή η φράση αποτελεί παράφραση της ιστορικής φράσης από το *Ρωμαίος και Ιουλιέτα* του Σαίξπηρ («τούτη η πίκρα του χωρισμού έχει μια γλύκα τόση που καληνύχτα θα σου λέω μέχρι να ξημερώσει»). Το γεγονός ότι ο Άλεξ είναι ο μοναδικός ήρωας της παρέας που εκφωνεί τον αποχαιρετιστήριο λόγο εκφράζει έμμεσα την κυριαρχία και την ιδιότητά του ως αρχηγού. Ωστόσο, ο λόγος του διακόπτεται κάπως βίαια από τον μεθυσμένο Μορτ και ο Άλεξ φαίνεται να ενοχλείται (σειρά 6). Στη συνέχεια του διαλόγου, παρατηρούμε ότι ο Άλεξ δεν συμμετέχει στη συζήτηση που κάνει η υπόλοιπη παρέα για την αισθητή απουσία του Τζούλιαν (είναι ο βασιλιάς των κατοίκων της Μαδαγασκάρης) από το πάρτι, γεγονός που μας κάνει να υποθέτουμε ότι με αυτό τον τρόπο ο Άλεξ θέλει να προσδώσει στον εαυτό του τη κατηγορία του αρχηγού της παρέας, που δεν ασχολείται με ανούσια πράγματα αλλά τον ενδιαφέρει μόνο το ταξίδι επιστροφής στην Νέα Υόρκη.

Από την άλλη πλευρά, ο Μάρτιν φαίνεται να τον απασχολεί ιδιαίτερα η απουσία του Τζούλιαν από την αποχαιρετιστήρια γιορτή και σχολιάζει με ιδιαίτερο τρόπο το συμβάν (σειρά 9). Στη συνέχεια, ο Άλεξ επαναφέρει την υπόλοιπη παρέα στο πραγματικό θέμα που τους απασχολεί, διακόπτοντας απότομα τον Μέλμαν και επαναφέροντας την ομάδα στον πραγματικό στόχο τους (ταξίδι επιστροφής στη Νέα Υόρκη), δίνοντας εντολές (σειρά 12). Κατόπιν, ο ίδιος ο Άλεξ «αυθεντικοποιεί» την κατηγορία του ηγέτη της παρέας δίνοντας παραγγέλματα (σειρά 17, 19) πάνω στο αερόστατο σχετικά με τη εύρυθμη λειτουργία του. Όμως, και οι υπόλοιποι χαρακτήρες φαίνεται ότι αποδέχονται και επιβεβαιώνουν την ιδιότητα του Άλεξ, αφού εκτελούν πρόθυμοι τα παραγγέλματά του («αυθεντικοποίηση»). Ο Άλεξ υφολογικά κατασκευάζει την κατηγορία του ηγέτη μέσα από ευθείες κατευθυντικές πράξεις λόγου, απότομες διακοπές καθώς και τη χρήση ενός προσεγμένου ομιλιακού ύφους.

Ακόμη, παρατηρούμε ότι ο Μάρτιν κατασκευάζει την κατηγορία του ανέμελου και χαλαρού τύπου που σκέφτεται μόνο την καλοπέραση, καθώς αυτό που τον ενδιαφέρει μόνο είναι το δώρο που θα πάρει για τις χριστουγεννιάτικες γιορτές (σειρά 23). Η προσπάθειά του να δώσει μια εύθυμη νότα κάνοντας αστεία κατά την έναρξη του ταξιδιού αποτελεί ένα επιπλέον κατηγορήμα αυτής της κατηγορίας (σειρά 7). Όμως, και η ίδια η παρέα φαίνεται ότι έμμεσα «αυθεντικοποιεί» την κατηγορία του Μάρτιν, αφού δέχεται τα αστεία του και γελάει μαζί του (σειρά 22), αναγνωρίζοντας ότι είναι ο «χαβαλετζής» της παρέας. Γλωσσικά, ο Μάρτιν παρατηρείται ότι παράγει στον λόγο του λέξεις και φράσεις «δεικτικές» («αρχή της δεικτικότητας») της γλώσσας των νέων (π.χ. «δεν είναι του στυλ του», «δεν τον πιάνω»). Καθώς η χαλαρότητα και η καλοπέραση αποτελούν κατηγορήματα της κατηγορίας των νέων ως ατελών ενηλίκων («λόγος της εφηβείας»: adolescence discourse Bucholtz, 2002), ο Μάρτιν συσχετίζεται (συμπεριφορικά και γλωσσικά) με μια στερεοτυπική εικόνα για τη νεότητα.

Ενδιαφέρον έχει και η Γκλόρια, η οποία κατασκευάζει την κατηγορία της παραδοσιακής γυναίκας μέσω της χρήσης ενός τυπικά «θηλυκού» τρόπου ομιλίας. Η αλληλεπίδραση έχει συναισθηματική φόρτιση και η προσπάθειά της να παρουσιάσει μια θηλυκή ταυτότητα γίνεται μέσω της χρήσης της επιμήκυνσης των φωνηέντων για να εκφράσει τον ενθουσιασμό της που φεύγουν από τη Μαδαγασκάρη, χαρακτηριστικό που παραπέμπει στον θηλυκό τρόπο ομιλίας (σειρά 14, 21). Επίσης, η κατασκευή της κατηγορίας της παραδοσιακής γυναίκας ενισχύεται από την κίνηση τρυφερότητας προς τον Μέλμαν, τον οποίο χαιδεύει συμπονετικά όταν εκείνος είναι συναισθηματικά φορτισμένος (σειρές 10-11), αλλά και από την επιλογή της χλωρίνης ως χριστουγεννιάτικου δώρου, που τη συνδέει στερεοτυπικά με τη γυναίκα που ασχολείται με τις οικιακές δουλειές, και συγκεκριμένα με την καθαριότητα (σειρές 24-25).

(2) Σκηνή 8η (5.55- 7.19)

Σκίπερ (Σκ), Άλεξ (Αλ), Ελάφι (Ελ), Πιγκουίνος Β' (Πιγκ. Β')

((Ενώ ο Άλεξ προσπαθεί να πλησιάσει τα ελάφια-βοηθούς του Άγιου Βασίλη, ένα γλειφιτζούρι-βέλος διακόπτει την προσπάθειά του και επεμβαίνουν οι πιγκουίνοι με επικεφαλής τον Σκίπερ. Στη σκηνή φανερώνεται η προαιώνια κόντρα που υπάρχει μεταξύ πιγκουίνων και ελαφιών σχετικά με την έδρα του Άγιου Βασίλη))

1 Σκ: κάνε πίσω. Δεν ξέρεις με ποιον νταραβερίζεσαι.

2 Αλ: ε όπα μη:ν τρελαθούμε τώρα. Είναι του Αϊ-Βασίλη τα=

3 Ελ: = ξαναβρισκόμαστε Νοτιοπουλιώτες ((κάνει μια κίνηση προς τον Άλεξ να πάει προς τα πίσω))

4 Σκ: Βορειοπολιώτες: ((κάνουν πολεμικές κινήσεις))

5 Αλ: μπα μπα: ξερενόσαστε από κάπου;

6 Σκ: ((κάνει νόημα στον Άλεξ να σταματήσει)) ένας ψυχρός πόλεμος που κρατάει

7 εδώ και αιώνες. Βλέπεις ο Αϊ-Βασίλης είχε παλιά την έδρα του στο Νότιο πόλο.

8 Ελ: α: α πάλ' τα ίδια. Ο Αϊ-Βασίλης διάλεξε του βόρειο. Δίκαια κι έντιμα.

9 Πιγκ. Β': έ:λα, τον δωροδόκησαν με ζαχαρωτά και φθηνούς νάνους εργάτες.

10 Ελ: = ως ιδώ. Πάμι;

11 Σκ: με το σήμα μου κλωτσάς τα κουδούνια. Στοπ! Στρατιώτης

((παρεμβάλλεται το ρομάντζο του πιγκουίνου και της ελαφίνας))

12 Σκ: ((δίνει χαστούκι στον πιγκουίνο)) σύνελθε στρατιώτη. Η Βορειοπολιώτισσα

13 μοιάζει με αφράτο κουραμπιέ αλλά θα σε αδειάσει σαν άφλουρη βασιλόπιτα.

14 Αλ: παιδιά, παιδιά, ελάτε (.) είναι Χριστούγεννα. Όλοι δίνουν κάτι.

15 ((απευθύνεται στα ελάφια)) Λοιπόν τι λέτε; Θα μας δώσετε μια βόλτα; ((χαμογελάει παρακλητικά προς τα ελάφια))

16 Έλ: α: α τι λε καλέ; Εμείς παίρνουμε διαταγές μόνο από τουν Άϊ-Βασίλη.

17 Ζητήστε βοήθεια από τους συντρόφους σας τους Νοτιοπουλιώτες. Ουπς!

18 Ξέχασα! Δεν πετάνι; Καλά Χριστούγεννα ελαδοκολλημέ:νοι

Στη σκηνή αυτή (βλ. 2) παρατηρούμε δύο διαφορετικούς χαρακτήρες, τον Σκίπερ και το Ελάφι-βοηθό του Άγιου Βασίλη, να αλληλεπιδρούν και να κατασκευάζουν τις κατηγορίες του αυστηρού στρατιωτικού και του δύστροπου βοηθού του Άγιου Βασίλη, αντίστοιχα. Η αλληλεπίδραση των ηρώων οργανώνεται σε ένα ανταγωνιστικό επίπεδο. Ο Σκίπερ παρεμβάλλει απότομα στον διάλογο του Άλεξ και του ελαφιού εκτοξεύοντας ένα βέλος-γλειφιτζούρι και δίνει διαταγή στον Άλεξ να σταματήσει να συνομιλεί με το ελάφι γιατί τον θεωρεί ύποπτο, κατασκευάζοντας με αυτό τον τρόπο την κατηγορία του στρατιωτικού (σειρά 1). Επιπλέον, ο Σκίπερ χρησιμοποιεί ευθείες κατευθυντικές πράξεις λόγου και τονισμένα τμήματα ομιλίας για να επιβληθεί στους στρατιώτες του. Επίσης, τον λόγο του τον συνοδεύουν παραγλωσσικά στοιχεία όπως είναι οι πολεμικές κινήσεις αλλά και η κίνηση του χεριού όταν δίνει το παράγγελμα στους στρατιώτες να πάρουν θέση μάχης.

Ενώ ο Άλεξ προσπαθεί να εξηγήσει στον Σκίπερ ότι προφανώς έγινε κάποιο λάθος, διακόπτεται απότομα η ομιλία του, αφού επεμβαίνουν τα ελάφια-βοηθοί του Άγιου Βασίλη και φανερώνεται ανοιχτά η προαιώνια κόντρα μεταξύ πιγκουίνων και ελαφιών σχετικά με την έδρα του Άγιου Βασίλη (σειρά 3). Το ελάφι-βοηθός φανερά αγανακτισμένος προσπαθεί να αυθεντικοποιήσει την κατηγορία του άξιου συνεργάτη του Άγιου Βασίλη υποστηρίζοντας ότι η επιλογή από τον Άγιο Βασίλη έγινε με δίκαιο τρόπο (σειρά 8). Όμως, ένας από τους πιγκουίνους σπεύδει να τον αποφυσικοποιήσει και να του αποδώσει την κατηγορία του δωροδόκου, αφού ισχυρίζεται ότι η μεταστροφή του Άγιου Βασίλη έγινε με ύποπτους τρόπους (σειρά 9). Στη συνέχεια, οι δύο αντίπαλες πλευρές παίρνουν θέση μάχης, αλλά τους διακόπτει ένα απρόσμενο περιστατικό: το ρομάντζο ενός πιγκουίνου και μιας ελαφίνας. Στο σημείο αυτό, παρατηρούμε τον Σκίπερ να εξακολουθεί να δίνει παραγγέλματα στους στρατιώτες του, ενισχύοντας την κατηγορία του στρατιωτικού. Ακόμη και στο περιστατικό με το ρομάντζο φέρεται πολύ ψυχρά, χαστουκίζοντας τον στρατιώτη του και προσγειώνοντάς τον στην πραγματικότητα (σειρές 12-13). Η ψυχρότητα, η κυριαρχία και η σοβαρότητα που εκπέμπει στους στρατιώτες του, αποτελούν κατηγορήματα της κατηγορίας του στρατιωτικού.

Από την άλλη πλευρά, το ελάφι-βοηθός κατασκευάζει την κατηγορία του κακότροπου και απρόθυμου συνεργάτη του Άγιου Βασίλη, αφού όταν ο Άλεξ τού ζητάει ευγενικά να τον βοηθήσουν και να οδηγήσουν το έλκηθρο να μοιράσουν τα δώρα, εκείνος αρνείται και με ειρωνική διάθεση απαντά στον Άλεξ να απευθυνθεί στους πιγκουίνους (σειρές 14-18) Η ειρωνική διάθεση ενισχύει την κατηγορία του κακόβουλου βοηθού

του Άγιου Βασίλη που σκέφτεται μόνο το συμφέρον του.

Υφολογικά, εντοπίστηκαν όχι μόνο κοινωνικές ποικιλίες αλλά και γεωγραφικές («αρχή της δεικτικότητας»). Ο Σκίπερ συνδυάζει την κοινωνιόλεκτο των στρατιωτικών (π.χ. «με το σήμα μου», «στοπ! στρατιώτης») τοποθετώντας με αυτό τον τρόπο τον εαυτό του στην κατηγορία των στρατιωτικών, με λέξεις και φράσεις από τη γλώσσα της πιάτσας (π.χ. «νταραβερίζεσαι», «θα σε αδειάσει»). Στην περίπτωση του ελαφιού, καταγράφηκε γεωγραφική ποικιλία και συγκεκριμένα φωνολογικά στοιχεία (βόρειος φωνηεντισμός) των βόρειων διαλέκτων (π.χ. «ξαναβρισκόμαστι», «δεν πετάνι»), οι οποίες δεν αποδίδουν γεωγραφική προέλευση στη συγκεκριμένη περίπτωση, αλλά συμβάλλουν στη σκιαγράφηση ενός δύστροπου και κακόβουλου χαρακτήρα.

4. Η ιδεολογική λειτουργία της αναπαράστασης του κοινωνιογλωσσικού ύφους

Στην παρούσα εργασία προσπαθήσαμε να εντοπίσουμε τους υφολογικούς πόρους που εμφανίζονται στην τηλεταινία κινουμένων σχεδίων Χριστούγεννα α λα Μαδαγασκάρη. Χρησιμοποιήθηκε μια πολυ-επίπεδη ανάλυση, με σκοπό να διαφανεί ο ιδεολογικός ρόλος που υποκρύπτει το κοινωνιογλωσσικό ύφος στη σκιαγράφηση των χαρακτήρων.

Μέσα από την ανάλυση, διαπιστώθηκε ότι όλοι οι χαρακτήρες αντλούν από ποικίλους υφολογικούς πόρους, τόσο κοινωνικούς όσο και γεωγραφικούς, οι οποίοι συνδέονται με συγκεκριμένες γλωσσικές ιδεολογίες. Αναλυτικότερα, παρατηρήθηκε ότι η γλώσσα των νέων συνδέθηκε με την οικοδόμηση χαρακτήρων (Μάρτιν) που διακρίνονται από χιούμορ, καλοπέραση, αλλά και χαλαρότητα, όπως συνηθίζεται να απεικονίζεται στερεοτυπικά η γλώσσα των νέων σε άλλα κείμενα μαζικής κουλτούρας, όπως οι διαφημίσεις (Stamou, 2013; Stamou κ.ά., 2012). Η φυλόλεκτος (θηλυκός τρόπος ομιλίας) χρησιμοποιήθηκε για την εδραίωση και αναπαραγωγή των έμφυλων στερεοτύπων, απεικονίζοντας τον θηλυκό χαρακτήρα της τηλεταινίας (Γκλόρια) τις περισσότερες φορές ως την παραδοσιακή γυναίκα που περιμένει την πρωτοβουλία και δράση των αρσενικών χαρακτήρων, και η οποία τείνει να είναι προσανατολισμένη στις συναισθηματικές πτυχές της επικοινωνίας με τους άλλους. Ενδιαφέρον, ωστόσο, παρουσιάζει η στρατηγική χρήση του αρσενικού ύφους ορισμένες φορές από την ίδια, όταν θέλει να προβάλει έναν πιο δυναμικό χαρακτήρα. Από την άλλη πλευρά, ο βόρειος φωνηεντισμός χρησιμοποιήθηκε για την οικοδόμηση κακών χαρακτήρων (Ελάφι), ενισχύοντας τη στερεοτυπική αντίληψη που έχει ο θεατής για τη γεωγραφική ποικιλότητα, και αποτελεί σύνηθες φαινόμενο για την αναπαραγωγή της ηγεμονικής γλωσσικής ιδεολογίας της πρότυπης ποικιλίας στη μαζική κουλτούρα (Androutsopoulos, 2010; Στάμου & Ντίνας, 2012). Τέλος, εμφανίστηκαν ειδικά λεξιλόγια όπως η στρατιωτική ορολογία, η οποία χρησιμοποιήθηκε εκτός του επικοινωνιακού πλαισίου που της αρμόζει, με σκοπό τη δόμηση αυστηρών χαρακτήρων αλλά και την παραγωγή γέλιου (Σκίπερ).

Αν και η μαζική κουλτούρα τείνει να αποδίδει μια γεωγραφική ή χαμηλού κύρους κοινωνική διάλεκτο σε περιφερειακούς, «κακούς» και χαμηλής μόρφωσης χαρακτήρες, ενώ η χρήση της πρότυπης ποικιλίας να επιφυλάσσεται για τους πρωταγωνιστές ή τους επιφανείς χαρακτήρες (Androutsopoulos, 2010), στην υπό εξέταση τηλεταινία, όλοι οι χαρακτήρες αντλούν από ένα εύρος μη πρότυπων γλωσσικών ποικιλιών, συνθέτοντας ένα ετερογλωσσικό μωσαϊκό. Ωστόσο, παρατηρήθηκε συμβατική συσχέτιση συγκεκριμένων ομιλιακών υφών με συγκεκριμένους τύπους χαρακτήρων. Όπως αναφέρει και η Aiken (1972) στην εργασία της για τα παιδικά βιβλία, η σύνδεση ενός ήρωα με το ιδιαίτερο ομιλιακό ύφος που τον χαρακτηρίζει συμβάλλει στο να αναγνωρίζουν τα παιδιά ευκολότερα ποιος μιλάει κάθε φορά. Έτσι, το κοινωνιογλωσσικό ύφος προσδίδει στους ήρωες συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, με τα οποία ο αποδέκτης σχηματίζει συγκεκριμένες αντιλήψεις.

5. Συμπεράσματα

Η παρούσα εργασία αποτελεί μια μελέτη περίπτωσης, εστιάζοντας σε ένα δημοφιλές κείμενο των παιδιών. Αν και τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την ανάλυση δεν έχουν γενικεύσιμο χαρακτήρα, διαφαίνεται πως το κοινωνιογλωσσικό ύφος (και πέραν της προφοράς, όπως έδειξε η Lippi-Green, 1997, για τις ταινίες της Disney) που χρησιμοποιείται στα κινούμενα σχέδια αποτελεί ένα ισχυρό μέσο διαπαιδαγώγησης των παιδιών για τις γλωσσικές προκαταλήψεις και τις κοινωνικές διακρίσεις που υφίστανται κοινωνικές ομάδες με «αποκλίνουσες» γλωσσικές ποικιλίες. Η στερεοτυπική (π.χ. η σύνδεση της γλώσσας των νέων με έναν χαλαρό και διασκεδαστικό χαρακτήρα) και κοινωνικά στιγματισμένη (π.χ. η σύνδεση του βόρειου φωνηεντισμού με έναν αντιπαθητικό χαρακτήρα) αναπαράσταση του κοινωνιογλωσσικού ύφους που εντοπίστηκε στο εν λόγω κείμενο δεν αναιρείται ή απαλύνεται από το γεγονός ότι χρησιμοποιείται για τη δόμηση χαρακτήρων σε ένα κωμικό πλαίσιο με σκοπό την παραγωγή γέλιου. Αυτό το πλαίσιο, αντίθετα, φαίνεται να νομιμοποιεί και να φυσικοποιεί ακόμη περισσότερο τις αυτόματες διασυνδέσεις που καλείται να κάνει ο θεατής μεταξύ ομιλιακού ύφους και χαρακτήρα, οι οποίες και αποτελούν τον βασικό μηχανισμό σχηματισμού και παγίωσης των γλωσσικών στερεοτύπων. Μέσα στους άμεσους ερευνητικούς στόχους μας είναι η επιβεβαίωση αυτής της υπόθεσης με τη μελέτη της πρόσληψης αυτού και άλλων παρόμοιων κειμένων από παιδιά προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας.

Τέλος, από μια περισσότερο θεωρητική κοινωνιογλωσσολογική σκοπιά, είναι ενδιαφέρουσα η αλλαγή της «δεικτικής αξίας» (indexical value: Eckert, 2008) μεταξύ κοινωνιογλωσσικού ύφους και κοινωνικού νοήματος που παρατηρήθηκε. Στο σύμπαν των κινουμένων σχεδίων, τόσο ο βόρειος φωνηεντισμός όσο και η γλώσσα των νέων δεν δηλώνει γεωγραφική και κοινωνική προέλευση, αντίστοιχα, αλλά συνδέεται αποκλειστικά με τα κοινωνικά στερεότυπα τα οποία περιβάλλουν τους συγκεκριμένους υφολογικούς πόρους. Κατά τον Coupland (2007: 171), αυτό αποτελεί παράδειγμα

της «αποπλαισίωσης και φορητότητας του λόγου της επιτέλεσης», μέρος του οποίου αποτελεί η μαζική κουλτούρα.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Ανδρουτσόπουλος, Γ. (1997). Η γλώσσα των νέων σε συγκριτική προοπτική. Ελληνικά, γαλλικά, γερμανικά, ιταλικά. *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα. Πρακτικά της 17ης Ετήσιας Συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ.* Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης 562-576.

Κουρδής, Ε. (2003). *Θεσσαλικό Ιδίωμα: Γλώσσα και Ιδεολογία*. Διδακτορική Διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Φιλοσοφική Σχολή, Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στις Επιστήμες και στις Τεχνολογίες της Γλώσσας και της Επικοινωνίας.

Στάμου, Α.Γ. (2012). Αναπαραστάσεις της κοινωνιογλωσσικής πραγματικότητας στα

κείμενα μαζικής κουλτούρας: Αναλυτικό πλαίσιο για την ανάπτυξη της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης. *Γλωσσολογία/Glossologia* 20, 19-38.

Στάμου, Α.Γ. & Ντίνας, Κ.Δ. (2012). Γλώσσα και τοπικότητες: Η αναπαράσταση γεωγραφικών ποικιλιών στην ελληνική τηλεόραση. Στο Γ. Πασχαλίδης, Ε. Χοντολίδου, Ι. Βαμβακίδου (επιμ.), *Σύνορα, Περιφέρειες, Διασπορές*, Θεσσαλονίκη: University Studio Press, 289-305.

Ξενόγλωσση

Aiken, J. (1972). "Bred an bawn in a briar-patch": Dialect and colloquial language in children's books. *Children's Literature in Education*, 3, 7-23.

Androutsopoulos, J. (2005). Research on youth language. In U. Ammon, N. Dittmar, K.J. Mattheier, P. Trudgill (eds), *Sociolinguistics/Soziolinguistik. An International Handbook of the Science of Language and Society / Ein internationales Handbuch zur Wissenschaft von Sprache und Gesellschaft*. Berlin: de Gruyter, 1496-1505.

Androutsopoulos, J. (2010). The study of language and space in media discourse. In P. Auer & J.E. Schmidt (eds), *Language and Space: An International Handbook of Linguistic Variation*. Volume I: Theory and Methods. Berlin, New York: de Gruyter, 740-758.

Androutsopoulos, J. (2012). Repertoires, characters and scenes: Sociolinguistic difference in Turkish-German comedy. *Multilingua* 31, 301-326.

Ball, S. & Bogatz, G.A. (1970). *The First Year of "Sesame Street": An Evaluation*. Princeton, NJ: Educational Testing Service.

Bleichenbacher, L. (2008). *Multilingualism in the Movies: Hollywood Characters and their Linguistic Choices*. Tübingen: Francke.

Bucholtz, M. (2002). Youth and cultural practice. *Annual Review of Anthropology* 31, 525-552.

- Bucholtz, M. & Hall, K. (2005). Identity and interaction: A sociocultural linguistic approach. *Discourse Studies* 7, 584-614.
- Coupland, N. (2001). Dialect stylization in radio talk. *Language in Society* 30, 345-375.
- Coupland, N. (2007). *Style: Language and variation and identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Eckert, P. (2008). Variation and the indexical field. *Journal of Sociolinguistics*, 12, 453-476.
- Harvey, K., Pretzsch, S., Snowman K., (2007). *Language Variation in Shrek*. Project Reports and Master Theses, Roskilde University, Roskilde University Digital Archive.
- Linebarger, D.L., & Piotrowski, J.T. (2009). TV as storyteller: How exposure to television narratives impacts at-risk preschooler's story knowledge and narrative skills. *British Journal of Developmental Psychology* 27, 47-69
- Lippi-Green, R. (1997). *English with an Accent*. London: Routledge.
- Malz, D.N. & Borker, R.A. (1982). A cultural approach to male/ female miscommunication. In J. Gumperz (ed.), *Language and Social identity*. Cambridge: Cambridge University Press, 195-216.
- Maroniti, K., Stamou A.G., Dinas K., Griva E., (in press). Tracing (dis)continuities between children's literacy practices at home and in the kindergarten: A case study. *Proceedings of the International Conference "Education Across Borders"*, University of Western Macedonia, Florina, Greece.
- Maroniti, K., Stamou, A.G., Griva, E., Dinas, K.D. (in preparation). The out-of-school literacy practices of young children from their own and their parents' perspective.
- Piller, I. (2001). Identity constructions in multilingual advertising. *Language in Society* 30, 153-186.
- Planchenault, G. (2008) "Who can tell, mon ami?" Representations of bilingualism for a majority monolingual audience. *Sociolinguistic Studies* 2(3), 425-440.
- Rampton, B. (1995). *Crossing: Language and Ethnicity among Adolescents*. London: Longman.
- Rice, M.L., Huston, A.C., Truglio, R., & Wright, J. (1990). Words from Sesame Street: Learning vocabulary while viewing television. *Developmental Psychology*, (26) 421-428.
- Sacks, H. (1992). *Lectures on Conversation I, II* (Ed. by Gail Jefferson). Oxford: Blackwell.
- Sønnesyn, J. (2011). *The Use of Accents in Disney's Animated Feature Films 1995-2009: A Sociolinguistic Study of the Good, the Bad and the Foreign*. Master's Thesis, University of Bergen, Department of Foreign Languages.
- Stamou, A.G. (2011). Speech style and the construction of social division: Evidence from Greek television. *Language and Communication*, 31(4), 329-344.
- Stamou, A.G. (2012). Representations of linguistic variation in children's books: Register stylization as a resource for (critical) language awareness. *Language awareness* 21(4), 313-329.
- Stamou, A.G. (2013). Adopting a critical discourse analytical approach to the mediation of sociolinguistic reality in mass culture: The case of youth language in advertising. *Critical Studies in Media Communication* 30(4), 327-346.
- Stamou, A.G., Agrafioti, A., Dinas, K.D. (2012). Representations of youth (language) in Greek TV commercials. *Journal of Youth Studies* 15(7), 909-928.
- Tannen, D. (1990). *You just don't Understand: Women and Men in Conversation*. London: Virago.
- Uchikoshi, Y. (2005). Narrative development in bilingual kindergarteners: Can Arthur help? *Development Psychology* 41, 464-478.
- Katerina Maroniti** holds a BA in Education and an MA in Linguistics and Literature in Education from the University of Western Macedonia, Greece. As part of her doctoral research, she is currently investigating young children's out-of-school literacy practices in relation to mass culture, with the aim to develop learning material for the raising of their critical language awareness.
- Anastasia G. Stamou** holds an MA in Language in Society from the University of East Anglia, UK, and a PhD from Aristotle University of Thessaloniki, Greece. She is an Assistant Professor of sociolinguistics and discourse analysis at the Department of Early Childhood Education of the University of Western Macedonia, Greece. She is currently investigating the mediation of sociolinguistic reality in Greek mass cultural texts as a major part of children's out-of-school literacy practices.
- Kostas D. Dinas** is a professor of Linguistics and Greek Language Teaching at the Department of Early Childhood Education of the University of Western Macedonia, Greece. His research interests include Greek Language, Greek Language Teaching, with emphasis in the field of IT and the relation between Greek and Balkan languages.
- Eleni Griva** is an Assistant Professor at the Faculty of Education, University of Western Macedonia, Greece. Her research interests include: L2/FL learning and teaching, language learning strategies, bilingualism/multilingualism, language policy. She has published three books, and she has been author or co-author of over 100 papers in journals, collected editions and conference proceedings, and she has participated in various projects and international conferences.